

Sygn. akt II PK 245/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 lipca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak (przewodniczący)

SSN Bohdan Bieniek

SSN Krzysztof Rączka (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa E.E.

przeciwko „G.” Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w S.

o wynagrodzenie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 15 lipca 2020 r.,

skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Okręgowego w W.

z dnia 13 marca 2018 r., sygn. akt XXI Pa [...],

**uchyla zaskarżony wyrok w pkt 10 i przekazuje sprawę w tym
zakresie Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania i
orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 13 marca 2018 r., sygn. akt XXI Pa [...] Sąd Okręgowy w W. na skutek apelacji pozwanej „G.” Sp. z o.o. w S. od wyroku Sądu Rejonowego [...] [...] w W. z 16 kwietnia 2010 r., sygn. akt VII P [...]:

1. zmienił zaskarżony wyrok w punkcie I podpunkt 6 w ten sposób, że zasądził od „G.” Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w S. na rzecz powódki E.E. kwotę 2585 zł brutto tytułem wynagrodzenia za sierpień 2006 r. z ustawowymi odsetkami od 11 września 2006 r. do 31 grudnia 2015 r., a od 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty z ustawowymi odsetkami za opóźnienie;

2. zmienił zaskarżony wyrok w punkcie I podpunkt 9 w ten sposób, że zasądził od „G.” Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w S. na rzecz E.E. kwotę 2585 zł brutto tytułem wynagrodzenia za listopad 2006 r. z ustawowymi odsetkami od 11 grudnia 2006 r. do 31 grudnia 2015 r., a od 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty z ustawowymi odsetkami za opóźnienie;

3. zmienił zaskarżony wyrok w punkcie I podpunkt 15 w ten sposób, że zasądził od „G.” Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w S. na rzecz powódki kwotę 2585 złotych brutto tytułem wynagrodzenia za maj 2007 r. z ustawowymi odsetkami od 11 czerwca 2007 r. do 31 grudnia 2015 r., a od 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty z ustawowymi odsetkami za opóźnienie;

4. zmienił zaskarżony wyrok w punkcie I podpunkt 23 w ten sposób, że zasądził od „G.” Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w S. na rzecz E.E. kwotę 2585 zł brutto tytułem wynagrodzenia za styczeń 2008 r. z ustawowymi odsetkami od 11 lutego 2008 r. do 31 grudnia 2015 r., a od 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty z ustawowymi odsetkami za opóźnienie;

5. zmienił zaskarżony wyrok w punkcie I podpunkt 29 w ten sposób, że zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 2585 zł brutto tytułem wynagrodzenia za lipiec 2008 r. z ustawowymi odsetkami od 11 sierpnia 2008 r. do 31 grudnia 2015 r., a od 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty z ustawowymi odsetkami za opóźnienie;

6. zmienił zaskarżony wyrok w punkcie I podpunkt 38 w ten sposób, że zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 2585 zł brutto tytułem wynagrodzenia za kwiecień 2009 r. z ustawowymi odsetkami od 11 maja 2009 r. do 31 grudnia 2015 r., a od 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty z ustawowymi odsetkami za opóźnienie;

7. zmienił zaskarżony wyrok w punkcie I podpunkt 46 w ten sposób, że zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 2585 zł brutto tytułem

wynagrodzenia za grudzień 2009 r. z ustawowymi odsetkami od 11 stycznia 2010 r. do 31 grudnia 2015 r., a od 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty z ustawowymi odsetkami za opóźnienie;

8. zmienił zaskarżony wyrok w punkcie I podpunkt 48 w ten sposób, że zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 2585 zł brutto tytułem wynagrodzenia za luty 2010 r. z ustawowymi odsetkami od 11 marca 2010 r. do 31 grudnia 2015 r., a od 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty z ustawowymi odsetkami za opóźnienie;

9. w pozostałym zakresie apelację oddalił;

10. nakazał E.E. zwrócić „G.” Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w S. tytułem części spełnionego świadczenia przez pozwaną na rzecz powódki kwotę 16.738,59 zł wraz z odsetkami ustawowymi od 21 lutego 2011 r. do 31 grudnia 2015 r., a od 1 stycznia 2016 r. z odsetkami ustawowymi za opóźnienie do dnia zapłaty oraz kwotę 30.495,05 zł tytułem odsetek od kwoty 132.952,41 zł zasądzonej wyrokiem Sądu Okręgowego z 26 listopada 2012 r. w sprawie sygn. akt XXI Pa [...] za okres od 21 lutego 2011 r. do 26 lutego 2012 r.;

11. nie obciążył powódki kosztami procesu strony pozwanej w instancji odwoławczej i przed Sądem Najwyższym;

12. przyznał adwokatowi M.Ł. ze Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w W. kwotę 4725 złotych i poleca wypłacić powyższą kwotę adwokatowi M.Ł. tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu w postępowaniu kasacyjnym i odwoławczym.

E.E. wniosła pozew przeciwko spółce „G.” sp. z o.o. w W. o zasądzenie na jej rzecz kwoty 19.620,65 zł tytułem niewypłaconego wynagrodzenia za okres od 30 marca 2006 r. wraz z ustawowymi setkami od dnia zwłoki w zapłacie do dnia zapłaty. Ostatecznie powódka rozszerzyła powództwo do kwoty 50.944,88 zł za okres od 30 marca 2006 r. do 6 lutego 2007 r. (tzn. po 5.163,33 zł miesięcznie) oraz kwotę po 5.163,33 zł miesięcznie od 7 lutego 2007 r. do dnia wydania wyroku wraz z ustawowymi odsetkami.

Pozwany „G.” sp. z o.o. w K. wniosł o oddalenie powództwa.

Pozwem wzajemnym z 10 sierpnia 2006 r. spółka „G.” sp. z o.o. w K. wniosła o ustalenie, że na skutek odmowy ponownego zatrudnienia na podstawie,

art. 48 § 1 k.p. nie doszło do reaktywowania umowy o pracę pomiędzy „G.” sp. z o.o. w W. jako pracodawcą i E.E. jako pracownikiem.

W odpowiedzi na powyższy pozew E.E. wniosła o oddalenie powództwa spółki „G.” sp. z o.o. Obie sprawy zostały połączone do wspólnego rozpoznania i rozstrzygnięcia.

Wyrokiem z 16 kwietnia 2010 r., sygn. akt VII P [...] Sąd Rejonowy [...] w W. zasądził od pozwanego „G.” sp. z o.o. w K. na rzecz powódki E.E. kwotę 333,12 zł tytułem wynagrodzenia za marzec 2006 r.; kwotę 4.715,80 zł tytułem wynagrodzenia za kwiecień 2006 r.; kwotę 2.665,60 zł tytułem wynagrodzenia za maj 2006 r.; kwotę 2.409,55 zł brutto tytułem wynagrodzenia za czerwiec 2006 r.; kwoty po 5.163,33 zł miesięcznie tytułem wynagrodzenia za okres od lipca 2006 r. do lutego 2010 r. oraz kwotę 4.330,53 zł tytułem wynagrodzenia za marzec 2010 r. od powyższych kwot Sąd zasądził odsetki ustawowe. W pozostałym zakresie Sąd oddalił powództwo E.E., jak również w całości oddalił powództwo wzajemne wniesione przez „G.” sp. z o.o. w K.. Sąd odstąpił od obciążenia E.E. kosztami zastępstwa procesowego i nakazał pobrać od spółki „G.” sp. z o.o. w K. na rzecz Skarbu Państwa -Kasy Sądu Rejonowego [...] w W. kwotę 12.083 zł tytułem opłaty od pozwu.

Wyrokiem z 16 lutego 2011 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił apelację strony pozwanej. Na skutek skargi kasacyjnej pozwanej od powyższego wyroku, Sąd Najwyższy wyrokiem z 4 kwietnia 2012 r. uchylił wyrok Sądu Okręgowego.

Wyrokiem z 26 listopada 2012 r. Sąd Okręgowy w W. w punkcie pierwszym - zmienił zaskarżony wyrok w punkcie I., w ten sposób, że zasądził od pozwanej na rzecz powódki E.E. kwoty wskazane w sentencji wraz z ustawowymi odsetkami. W punkcie drugim Sąd Okręgowy oddalił apelację w pozostałym zakresie; w punkcie trzecim nakazał powódce zwrócić na rzecz pozwanego „G.” Sp. z o.o. w K. tytułem części spełnionego świadczenia kwotę 132.951,41 zł z ustawowymi odsetkami od 27 listopada 2012 r. do dnia zapłaty, oddalając wniosek pozwanego „G.” Sp. z o.o. w K. w pozostałym zakresie; w punkcie czwartym - zniósł wzajemnie między stronami koszty procesu w instancji odwoławczej oraz przed Sądem Najwyższym.

Wyrokiem z 8 grudnia 2015 r., sygn. akt II PK 298/14 Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok w punkcie pierwszym w podpunktach: 4, 6, 9, 15, 23, 29, 38, 46 i

48 oraz w punkcie 3 w zakresie oddalającym wniosek pozwanej o zwrot spełnionego świadczenia ponad kwotę 132.951,41 zł i w tej części sprawę przekazał do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego. Dalej idącą skargę kasacyjną oddalono.

W sprawie ustalono, że pismem z 27 listopada 2000 r. spółka „G.” sp. z o.o. w W. wypowiedziała E.E. - głównemu specjalście d/s reklamy umowę o pracę ze względu na niespełnienie oczekiwań pracodawcy w zakresie wykonywanej funkcji w „G.” sp. z o.o. w K..

Pozwem z 1 grudnia 2000r. E.E. wniosła o uznanie za bezskuteczne wypowiedzenia jej umowy o pracę przez spółkę „G.” sp. z o.o. w W., a w przypadku rozwiązania umowy o przywrócenie do pracy.

Wyrokiem z 27 października 2004 r. Sąd Rejonowy dla W. [...], wydanym w sprawie o sygnaturze VIII P [...] przywrócił E.E. na poprzednie warunki pracy i płacy w „G.” sp. z o.o. w W. oraz zasądził na rzecz E.E. od „G.” sp. z o.o. w W. wynagrodzenie w wysokości 5.163,33 zł za jeden miesiąc pozostawania bez pracy pod warunkiem zgłoszenia się przez powódkę do pracy w terminie 7 dni od uprawomocnienia się wyroku.

Wyrokiem z 23 marca 2006 r. wydanym w sprawie XXI Pa [...] Sąd Okręgowy w W. oddalił apelację „G.” sp. z o.o. w W. od wyroku Sądu Rejonowego dla [...] [...] z 27 października 2004 r. Na posiedzeniu, na którym Sąd Okręgowy ogłosił wyrok oddalający apelację obecny był pełnomocnik spółki „G.” sp. z o.o. w W. - adw. A.C., z substytucji r. pr. M.R..

W dniu 30 marca 2006 r. E.E. stawiała się w siedzibie „G.” sp. z o.o. w W. i zgłosiła gotowość do podjęcia pracy. Powódka stawiała się do pracy ok. godziny 8.00, wraz z pełnomocnikiem, który reprezentował ją w sprawie VIIIP [...] - r. pr. M.W.. Pracodawca nie dopuścił powódki do pracy. W związku z tym, że prezes zarządu spółki „G.” sp. z o.o. w trakcie tego spotkania poinformował E.E., że: nic nie wie o wyroku przywracającym ją do pracy i nie ma dla niej pracy, a firma nie przyjmuje nowych pracowników, uczestnik tego spotkania - M.W. sporządził notatkę, którą podpisała E.E., zaś prezes X.W. pokwitował jej odbiór. Wręczył też swoją wizytówkę prezesowi pozwanej spółki. Z notatki tej wynika, że: „w dniu 30 marca 2006 r. E.E. po uprzednim listownym zgłoszeniu gotowości do

natychmiastowego podjęcia pracy stawiała się o godzinie 8.00 w siedzibie jej pracodawcy w W., przy ul. Ł. [...] i zgłosiła się w sekretariacie zarządu prosząc o przyjęcie przez Pana Prezesa X.W. w celu dopuszczenia do pracy i określenia zakresu obowiązków. O godzinie 9.00 doszło do spotkania, podczas którego Pan Prezes W. poinformował ją, że ma oczekiwać na stanowisko zarządu w jej sprawie, które zostanie jej przekazane listownie, w najbliższym czasie. Pan Prezes poinformował ją, że pracy dla niej nie ma, a firma „G.” nie zatrudnia nowych pracowników”.

W dniu 30 marca 2006 r. E.E. dysponowała zaświadczeniem lekarskim wystawionym przez G.P. z 29 marca 2006 r. (lekarza medycyny pracy) o braku przeciwwskazań do podjęcia pracy, ale nie przedstawiła go pracodawcy. Nie było ono jednak wystawione na skierowanie pracodawcy a więc zaświadczenie wydane z naruszeniem procedury dotyczącej takich zaświadczeń. Zaświadczenie to nie zostało wpisane przez dr P. do rejestru zaświadczeń.

4 kwietnia 2006 r. pracodawca przesłał E.E. skierowanie na badania lekarskie, które nie zawierało adresu palcówki, w której badania mają być wykonane, czy też nazwiska lekarza, który miałby je wykonać. Było to skierowanie na badanie dla osoby „przyjmowanej do pracy”. Do pisma załączona była także nowa umowa o pracę oraz „skierowanie do pracy do S. na zasadzie art. 42 § 4 k.p.”. Z pisma kierującego E.E. do S. wynikało, że spółka „G.” powierza jej w okresie od 18 kwietnia 2006 r. do 16 lipca 2006 r. wykonywanie pracy na stanowisku głównego specjalisty ds. reklamy w „„G.”” sp. z o.o. w S. ze względu na szczególną potrzebę pracodawcy: stworzenia komórki ds. reklamy i marketingu, z uwagi na brak etatów w Dziale Marketingu i Reklamy w W.. E.E. odebrała to pismo 5 kwietnia 2006 r.

Pismem z 13 kwietnia 2006 r. (data złożenia w spółce „G.”) E.E. zwróciła się do spółki „G.” o przedłożenie umowy z właściwą datą, bo antydatowanej na 30 marca 2006 r. nie może podpisać, przedłożenia pisemnego oświadczenia odnośnie świadczenia przez nią pracy od dnia wydania wyroku do 17 kwietnia 2006 r., pisemnego uzasadnienia dotyczącego urlopu wypoczynkowego określonego przez spółkę „G.” w 2006 r. na 20 dni roboczych, określenia miejsca zakwaterowania w S. i kosztów jakie „G.” będzie w związku z tym pokrywać.

Pismem z 13 kwietnia 2006 r. spółka „G.” poinformowała powódkę, że do chwili obecnej nie wpłynęły do działu kadr dokumenty niezbędne do jej zatrudnienia.

Meilem z 22 kwietnia 2006 r. E.E. zapytała spółkę o zakwaterowanie w S., poinformowała też, że dysponuje zaświadczeniem lekarskim z 29 marca 2006 r., jednak nie ze swojej winy nie mogła go przekazać spółce. Poinformowała też, że jest chora i droga elektroniczna jest jedyną możliwością korespondencji; zapytała o możliwość przekazania w formie elektronicznej zaświadczenia o zdolności do pracy.

Pismem z 27 kwietnia 2006 r. spółka „G.” poinformowała E.E., że działając na podstawie art. 48 § 1 k.p. odmawia jej ponownego zatrudnienia.

E.E. nie podpisała przesłanej jej umowy o pracę i nie wykonała ponownego badania lekarskiego na podstawie w/w skierowania (bezsporne). E.E. nie została dopuszczona do pracy w dotychczasowym miejscu pracy ani 30 marca 2006 r. ani w późniejszym terminie (bezsporne).

W okresie od 18 kwietnia 2006 r. do 17 czerwca 2006 r. E.E. była niezdolna do pracy z powodu choroby. „G.” sp. z o.o. kwestionowała zwolnienia lekarskie E.E. w tym okresie, jednak ZUS nie zakwestionował tych zwolnień. 19 czerwca 2006 r. po zakończeniu zwolnienia lekarskiego E.E. ponownie stawiała się w spółce „G.”, jednak nie została przyjęta przez prezesa. Tego samego dnia znów zrobiła badania lekarskie odnośnie zdolności do pracy - wystawiła je też dr G. P. - badanie to nie było przeprowadzone na zlecenie pracodawcy.

20 czerwca 2006 r. E.E. ponownie stawiała się w spółce „G.” wraz z M.W., złożyła zaświadczenie o zdolności do pracy z 19 czerwca 2006 r. Nie została dopuszczona do pracy. Złożyła pismo z 20 czerwca 2006 r. opisując tę sytuację i uzyskała potwierdzenie jego złożenia (a także złożenia zaświadczenia lekarskiego z 19 czerwca 2006 r.).

Od 1 stycznia 2003 r. E.E. posiadała uprawnienie do renty, zaś od 21 stycznia 2007 r. - do emerytury.

8 stycznia 1998 r. powódka otrzymała zaświadczenie lekarskie o zdolności do pracy w firmie „G.” - P. w Centrum Medycznym B.. Centrum to posiadało umowę o prowadzeniu badań profilaktycznych pracowników ze spółką „G.” II sp. z

o.o. Wynagrodzenie zasadnicze E.E. wynikające z jej osobistego zaszeregowania w spółce „G.” sp. z o.o. w W. wynosiło 5.163,33 zł, a wynagrodzenie wyliczone jak ekwiwalent za niewykorzystany urlop wynosiło 5.170 zł.

W dniu 10 sierpnia 2006 r. spółka „G.” sp. z o.o. w W. została wykreślona z Krajowego Rejestru Sądowego ze względu na połączenie ze spółką „G.” sp. z o.o. w K. - spółką przejmującą była sp. „G.” z sp. z o.o. w K., zaś spółką przejmowaną „G.” sp. z o.o. w W..

Sąd Rejonowy ustalił, że 30 marca 2006 r. E.E. mogła podjąć pracę.

Sąd Okręgowy w W. ustalił dodatkowo, że wynagrodzenie zasadnicze powódki zgodnie z umową o pracę zawartą 1 marca 1999 r. z „„G.” T.” sp. z o.o. - poprzednikiem prawnym pozwanej, wynosiło 2.350 złotych. Dodatkowo powódce przysługiwała premia zadaniowa i premia uznaniowa. Z dniem 1 października 2000 r. wynagrodzenie zasadnicze powódki zostało już przez „„G.”” sp. z o.o. podwyższone do kwoty 2.585 zł. Ponadto powódce przysługiwała premia motywacyjna do 80% płacy zasadniczej i premia uznaniowa do 20% płacy zasadniczej.

Wskazano, że treść umów o pracę, na podstawie, których ustalono wysokość wynagrodzenia powódki nie została zakwestionowana przez stronę powodową, która podnosiła jedynie, że mimo rozbitcia wynagrodzenia na składniki powódka otrzymywała jedno wynagrodzenie. Również ze złożonych przez stronę powodową do akt sprawy zestawień składników wynagrodzenia powódki za lata 1999-2001 wynika, że powódka otrzymywała wynagrodzenie zasadnicze, ponadto premię motywacyjną i premię uznaniową.

W wyniku ponownego rozpoznania sprawy, po jej przekazaniu przez Sąd Najwyższy wyrokiem z 8 grudnia 2015 r., Sąd Okręgowy uznał, że apelacja pozwanej częściowo zasługiwała na uwzględnienie. Sąd drugiej instancji podzielił i przyjął za własne ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego oraz wcześniejsze ustalenia Sądu drugiej instancji.

Sąd odwoławczy w zakresie odsetek od kwot podlegających zwrotowi przez powódkę na rzecz pozwanej, jako nienależnie pobrane, wskazał, że o odsetkach od kwoty 16.738,59 zł, a także o odsetkach w wysokości 30.495,05 zł od kwoty 13.2952,41 zł zasądzonych wyrokiem Sądu Okręgowego z 26 listopada 2012 r. w

sprawie sygn. akt XXI Pa [...] za okres od 21 lutego 2011 r. do 26 lutego 2012 r. orzekł na podstawie art. 481 k.c. w zw. z art. 300 k.p. Przy określeniu wysokości odsetek uwzględniono w tym zakresie zmianę z 1 stycznia 2016 r. w brzmieniu art. 481 § 2 k.c. wprowadzoną ustawą z 9 października 2015 r. o zmianie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych, ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 1830). W związku z powyższym za okres do 31 grudnia 2015 r. Sąd zasądził odsetki ustawowe, stosownie do treści art. 481 § 2 k.c. w brzmieniu obowiązującym do 31 grudnia 2015 r., natomiast za okres od 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty zasądzono odsetki za opóźnienie w wysokości równej sumie stopy referencyjnej Narodowego Banku Polskiego i 5,5 punktów procentowych, stosownie do treści art. 481 § 2 k.c. w brzmieniu aktualnym. Jako początkową datę odsetek przyjęto dzień spełnienia przez pozwanego świadczenia.

Powyższy wyrok skargą kasacyjną zaskarżyła powódka w zakresie punktu 10. Zaskarżonemu wyrokowi zarzuciła naruszenie:

1) art. 455 w zw. z art. 410 § 2 k.c. oraz w zw. z art. 300 k.p. przez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że przepis ten nie znajduje zastosowania do zobowiązania z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia obejmującego obowiązek zwrotu nienależnego świadczenia, to jest w realiach sprawy, że pozwany nie był obowiązany wezwać powódkę do spełnienia nienależnego świadczenia, ona zaś nie mogła tego świadczenia spełnić niezwłocznie po takim wezwaniu, a w konsekwencji także poprzez niewłaściwe zastosowanie tego przepisu polegające na jego niezastosowaniu w sprawie;

2) art. 481 § 1 i § 2 w zw. z art. 455 i art. 410 § 2 k.c. oraz w zw. z art. 300 k.p. przez ich błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że odsetki ustawowe za opóźnienie w spełnieniu świadczenia polegającego na zwrocie świadczenia, które stało się nienależne wskutek odpadnięcia jego podstawy, wymagalne są od daty spełnienia nienależnego świadczenia mimo braku wezwania do jego spełnienia, a także przez niewłaściwe zastosowanie tych przepisów polegające na uznaniu, że powódka opóźniała się ze zwrotem nienależnego świadczenia od 21 lutego 2011 r., i na obciążeniu powódki obowiązkiem zapłaty pozwanemu kwoty odsetek od kwoty innej niż zasądzonej wyrokiem z 26 listopada 2012 r. oraz w wysokości

nieodpowiadającej sumie odsetek ustawowych za opóźnienie należnej za okres wskazany w rozstrzygnięciu.

3) art. 391 § 1 zd. 1 w zw. z art. 365 § 1 w zw. z art. 366 k.p.c. wskutek orzeczenia o materii prawomocnie rozstrzygniętej, a mianowicie o odsetkach ustawowych i odsetkach ustawowych za opóźnienie od kwoty nienależnego świadczenia;

2) art. 379 pkt. 3 k.p.c. wobec naruszenia art. 391 § 1 zd. 1 w zw. z art. 365 § 1 w zw. z art. 366 k.p.c., wskutek czego w zakresie wskazanym w pkt. 1 doszło do nieważności postępowania.

W związku z powyższym skarżąca wniosła o:

1) uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i ewentualnie przekazanie sprawy w tej części Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania,

2) zasądzenie na rzecz powódki od pozwanej zwrotu kosztów niniejszego postępowania według norm przepisanych,

3) zasądzenie od pozwanej kosztów zastępstwa procesowego bezpośrednio na rzecz pełnomocnika z urzędu, według norm przepisanych, powiększonej o kwotę równą podatkowi od towarów i usług w wysokości aktualnie obowiązującej stawki, tj. 23%, z tym że wnoszę o ustalenie kosztów zastępstwa procesowego w wysokości co najmniej podwójnej stawki minimalnej określonej w obowiązującym rozporządzeniu w sprawie opłat za czynności radców prawnych,

4) ewentualnie przyznanie pełnomocnikowi powódki kwoty kosztów nieopłaconej pomocy prawnej w związku z jej udzieleniem powódce w niniejszej sprawie w charakterze pełnomocnika z urzędu według norm przepisanych, powiększonej o kwotę równą podatkowi od towarów i usług w wysokości aktualnie obowiązującej stawki, tj. 23%, z tym że wniosła o ustalenie kosztów zastępstwa procesowego w wysokości co najmniej 150% (sto pięćdziesiąt procent) stawki minimalnej określonej w obowiązującym rozporządzeniu w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu, przy czym oświadczam, że ww. koszty pomocy prawnej nie zostały zapłacone w całości ani w części,

5) rozpoznanie niniejszej skargi kasacyjnej na rozprawie,

6) zwolnienie skarżącej (powódki) od obowiązku ponoszenia kosztów sądowych, w szczególności opłaty sądowej od niniejszej skargi kasacyjnej, albowiem powódka nie jest w stanie ich ponieść bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny. W załączeniu przedstawiono oświadczenie obejmujące szczegółowe dane o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania, według ustalonego wzoru.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną strona pozwana wniosła o:

- a) odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;
- ewentualnie:
- b) oddalenie skargi w całości;
- c) oddalenie wniosku powódki o rozpoznanie skargi kasacyjnej na rozprawie.

W każdym przypadku o:

d) zasądzenie od powódki na rzecz pozwanej zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według maksymalnych stawek wynikających z norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi kasacyjnej okazały się uzasadnione w stopniu wskazującym na konieczność uchylenia wyroku w zaskarżonej części i przekazania go w tym zakresie do ponownego rozpoznania.

Na podstawie art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania.

W pierwszej kolejności należało rozpoznać zarzuty naruszenia prawa procesowego. W ocenie Sądu Najwyższego nie były zasadne zarzuty naruszenia art. 391 § 1 zd. 1 w zw. z art. 365 § 1 w zw. z art. 366 k.p.c. oraz art. 379 pkt 3 k.p.c. wobec naruszenia art. 391 § 1 zd. 1 w zw. z art. 365 § 1 w zw. z art. 366 k.p.c., bowiem nie miała miejsca nieważność postępowania z uwagi na rozpoznanie materii rozstrzygniętej prawomocnym wyrokiem. Sąd Najwyższy w wyroku z 8 grudnia 2015 r., sygn. akt II PK 298/14 Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok w punkcie pierwszym w podpunktach: 4, 6, 9, 15, 23, 29, 38, 46 i 48 oraz w punkcie 3

w zakresie oddalającym wniosek pozwanej o zwrot spełnionego świadczenia ponad kwotę 132.951,41 zł i w tej części sprawę przekazał do ponownego rozpoznania. Jak wynika z sentencji tego orzeczenia sprawa została przekazana do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w całym zakresie oddalającym wniosek pozwanej o zwrot spełnionego świadczenia ponad kwotę 132.951,41 zł, a zatem zarówno w zakresie roszczenia o zwrot spełnionego świadczenia głównego, jak również w zakresie roszczenia o odsetki ustawowe od tego świadczenia. Sąd drugiej instancji miał zatem prawo orzekać o kwestii odsetek należnych stronie pozwanej, bowiem również w tym zakresie wcześniejszy wyrok tego Sądu został uchylony do ponownego rozpoznania.

Należało jednak stwierdzić, że skarga kasacyjna była uzasadniona w zakresie naruszenia przepisów prawa materialnego, choć nie wszystkie argumenty skargi kasacyjnej są słuszne. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, że przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu nie zawierają szczególnych wskazań co do sposobu określenia terminu spełnienia świadczenia przez wzbogaconego, co nakazuje zakwalifikowanie tego zobowiązania jako bezterminowego i stosowanie zasad określonych w art. 455 k.c. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 8 czerwca 2017 r., V CSK 577/16, LEX nr 2350672; wyrok Sądu Najwyższego z 18 czerwca 2014 r., V CSK 421/13, LEX nr 1504855). Prezentowany jest jednak również pogląd, że o wymagalności świadczenia z tytułu uzyskanego bezpodstawnego wzbogacenia decydować powinno wezwanie dłużnika do spełnienia świadczenia, odpowiadającego wartości uzyskanego wzbogacenia, które jest z reguły zbieżne z czasem spełnienia świadczenia niepieniężnego, stanowiącego to wzbogacenie (por. wyrok Sądu Najwyższego z 9 stycznia 2019 r., I CSK 722/17, LEX nr 2603553). W ocenie Sądu Najwyższego w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę, słuszne jest zatem stanowisko, zgodnie z którym zagadnienie początku terminu, od którego należy liczyć odsetki ujmowane jest indywidualnie, czyli zależnie od sytuacji, przez dokonywanie wyboru między dwoma możliwymi terminami. Jest to albo chwila wezwania do zapłaty, także w postaci wytoczenia powództwa, albo określenie wysokości należnego świadczenia dopiero orzeczeniem sądu. Pierwsza możliwość jest w większości wybierana wtedy, gdy od początku znana jest wysokość roszczenia i znajduje ona potwierdzenie w toku

przewodu sądowego, wskazując na zasadne twierdzenie powoda zarówno co do przesłanek, jak i wysokości roszczenia. Druga możliwość dotyczy takich spraw, w toku rozpoznawania których okazuje się dopiero, czy i w jakiej wysokości przyznać należy zadośćuczynienie. Jest to bowiem naprawienie szkody niemajątkowej, a więc o wysokości bardzo ocennej i ustalonej na podstawie przeprowadzonego postępowania. W wypadku naprawienia takich szkód przeważa pogląd o odsetkach liczonych dopiero od chwili zasądzenia stosownej kwoty, chyba że zachodzą okoliczności danej sprawy, które przekonują o potrzebie uwzględnienia wcześniejszej chwili (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 12 lipca 2017 r., II PK 200/16, LEX nr 2336001). Sąd Najwyższy wskazywał również, że w sytuacji, gdy przyczyną odpadnięcia prawnej podstawy świadczenia jest wyrok sądowy, zasadniczo najwcześniejszą datą skierowania do dłużnika żądania zwrotu nienależnie spełnionego świadczenia jest dzień uprawomocnienia się tegoż orzeczenia (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 18 lutego 2015 r., III PK 83/14, OSNP 2016 nr 10, poz. 127). Należy również zauważyć, że nie zawsze wymagalność roszczenia jest równoznaczna ze stanem opóźnienia dłużnika, gdyż o opóźnieniu tym można mówić wtedy, gdy dłużnik nie spełnia świadczenia niespornego co do zasady i wysokości, niezwłocznie po wezwaniu przez wierzyciela (por. wyrok Sądu Najwyższego z 7 lipca 2011 r., II CSK 635/10, LEX nr 1001288). Zatem, odsetki należą się od chwili określenia wysokości szkody i odszkodowania (również w przypadku zwrotu świadczenia nienależnego), gdyż dopiero od wtedy można mówić o opóźnieniu dłużnika (por. wyrok Sądu Najwyższego z 10 lipca 2019 r., V CSK 120/18, LEX nr 2694651).

Określając datę początkową naliczania odsetek w niniejszej sprawie Sąd drugiej instancji całkowicie pominął okoliczności niniejszej sprawy i bezrefleksyjnie przyjął datę wydania pierwszego wyroku Sądu Okręgowego, którym oddalono apelację pozwanego jako datę początku naliczania odsetek od świadczenia nienależnego, którego obowiązek zwrotu nałożono na powódkę. Należy zauważyć, że niniejsza sprawa jest wyjątkowo zawiła i kilkakrotnie była zwracana Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania. W tym czasie nieustannym zmianom podlegały również kwoty zasądzone na rzecz powódki, jak również kwoty zasądzone do zwrotu na rzecz strony pozwanej. Tak naprawdę dopiero w

momencie wydania zaskarżonego skargą kasacyjną w niniejszej sprawie wyroku Sądu Okręgowego ustalono ostatecznie wysokość świadczenia nienależnego, do którego zwrotu zobowiązana jest powódka.

Powyższych okoliczności nie można pomijać określając datę wymagalności roszczenia o zwrot nienależnego świadczenia, od której rozpoczyna się naliczanie odsetek ustawowych. Sąd drugiej instancji rozpoznając sprawę ponownie powinien wziąć pod uwagę fakt, że zarówno spełnienie przez pozwaną świadczenia, jak i późniejsze stwierdzenie, że świadczenie to było częściowo nienależne wynikało z prawomocnych wyroków sądów, które dodatkowo podlegały kilkukrotnym zmianom. Ponadto, również kwota jaką powódka zobowiązana jest zwrócić na rzecz pozwanej podlegała zmianom i dopiero po wydaniu ostatniego wyroku Sądu Okręgowego została ostatecznie ustalona. Zatem, dzieląc podgląd, że roszczeniem wymagalnym może być jedynie roszczenie o ustalonej wysokości, należy uznać, że odsetki ustawowe mogą zostać zasądzone dopiero od momentu ostatecznego ustalenia wysokości tego świadczenia.

Rozpoznając sprawę ponownie Sąd drugiej instancji weźmie pod uwagę powyższe rozważania i oceni, jaka data powinna być datą wymagalności roszczenia strony pozwanej o zwrot świadczenia nienależnego, od której naliczane będą odsetki, które powódka również obowiązana będzie zapłacić. W szczególności, Sąd odwoławczy rozważy, czy datą wymagalności roszczenia pozwanej nie powinna być data wydania prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego, rozstrzygającego ostatecznie o zasadności i wysokości kwoty nienależnie pobranego przez powódkę świadczenia.

W związku z powyższym orzeczono jak w sentencji, zgodnie z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

O kosztach orzeczono na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.